

А.С. Дубова
Херсонський державний університет,
angeladubova@gmail.com

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОДИН З НАЙМАСШТАБНІШИХ ТА ІНТЕНСИВНИХ СПОСОБІВ ПЕРЕТВОРЕННЯ ПРИРОДНИХ КОМПЛЕКСІВ

Природокористування в широкому розумінні визначається як сукупність всіх форм експлуатації природно-ресурсного потенціалу і заходів по його збереженню. Термін «природокористування», введений у 1960-х роках Ю.Н. Куражовським, набув поширення і витіснив розлогі попередні визначення щодо господарського використання природних умов і природних ресурсів. Взаємодія суспільства з природою формує природокористування, зміст якого визначає перетворення природної речовини у суспільний продукт [4]. Природокористування включає:

- а) видобуток і переробку природних ресурсів, їх відновлення та відтворення;
- б) використання і охорону природних умов життєвого середовища;
- в) збереження, відтворення і раціональну зміну екологічного балансу природних систем, що є основою збереження природно-ресурсного потенціалу розвитку суспільства [2].

Сільськогосподарське природокористування є одним з видів природокористування, що наймасштабніше перетворює довкілля. Географічний аспект його дослідження перш за все полягає у вивченні проблем, що виникають у ході даного процесу на конкретних регіональних рівнях; в оцінці природних умов і ресурсів сільськогосподарське природокористування, їх територіальної диференціації і динаміки використання, охорони та відтворення; в обґрунтуванні шляхів та засобів раціонального природокористування.

Характеристика системи сільськогосподарського природокористування здійснюється у таких структурних аспектах:

- 1) визначаються комплексно-галузеві види природокористування:
 - а) використання природних умов і ресурсів у сільському господарстві (агрокліматичних ресурсів, земельних (грунтових), водних, рослинних (переважно лісових); аналіз і оцінка екологічних проблем цього процесу. Визначення впливу власне природного середовища на ефективність сільськогосподарського природокористування. Сільськогосподарські меліорації;
 - б) природокористування в переробних галузях обласного АПК;
 - в) природокористування у галузях інфраструктури;
- 2) визначаються напрями природокористування: власне ресурсокористування і ресурсоспоживання; відтворення природних ресурсів; раціональне перетворення і охорона природного середовища;
- 3) визначаються типи природокористування (раціональний, нераціональний) по тих чи інших компонентах природно-ресурсного потенціалу (ПРП); повнота, інтенсивність, ефективність ПРП;

4) характеризується економічний механізм та управління сільсько-господарського природоресурсокористування. На основі оцінки ефективності компонентно-галузевих видів, напрямків, типу природокористування, якісних особливостей ПРП обґрунтовуються основні напрями і засоби раціонального природокористування вирішення екологічних проблем, екологізації виробництва [3].

Надзвичайно складною проблемою сільськогосподарського природокористування є формування теоретичних положень концепції раціонального використання природних ресурсів в сільському господарстві. Сільськогосподарське природокористування найтісніше пов'язане з живою природою. Тому в основі такої концепції мають бути враховані особливості відтворення того чи іншого виду природних ресурсів; закони і закономірності розвитку природних сил у взаємозв'язку з законами розвитку природного середовища; правилами, принципами, а також законами екології природокористування серед останніх назовемо в першу чергу закони: внутрішньої динамічної рівноваги; комплексності; обмеженості природних ресурсів; спаду природно-ресурсного потенціалу; зростаючої родючості урожайності; сукупності (спільної дії) природних факторів; відповідності між рівнем розвитку природних сил і природно-ресурсним потенціалом; збільшення обігу задіяних у виробництві природних ресурсів.

Формулювання наведених законів і правил дають підстави зрозуміти, що процес сільськогосподарського природокористування є біосоціальним явищем, а екологічні проблеми мають біосоціальний характер. Досліджуючи причини виникнення екологічних проблем областей України, пов'язаних із сільськогосподарським природокористуванням, необхідно враховувати густоту населення та особливості його розселення; рівень освоєння земель; розподіл водних і лісових ресурсів; величину господарського навантаження на одиницю території тощо. Аналіз та оцінка факторів нераціонального природокористування, а також виникнення екологічних проблем дає змогу виявити і попередити негативні екологічні наслідки виробництва, обґрунтувати проблему його екологізації в цілому [1].

Раціональне природокористування потребує відповідної стратегії використання природно-ресурсного потенціалу країни та її регіонів, принципи і напрями якої в Україні вже розробляють [3, 4]. Стратегія природокористування може бути адаптивною, коли господарська діяльність пристосовується до природного середовища і намагається «вписатися» в нього, або конструктивною, коли природне середовище змінюється людиною для потреб господарської діяльності. Адаптивна стратегія домінує на рівні ландшафтних зон, оскільки змінити їх природно-кліматичні умови неможливо. Активна конструктивна стратегія має місце на рівні міст і міських агломерацій, промислових районів і транспортних комплексів, курортних районів, сільських регіонів з інтенсивним агропромисловим виробництвом, а також на локальному рівні.

Література:

1. Гавриленко О. П. Дослідження антропогенної трансформації сучасних ландшафтів України для цілей геоecологічного обґрунтування системи природоохоронних

- заходів / О. П. Гавриленко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – Сер.: Географія. – 2012. – Вип. 49. – С. 12-15.
2. Гукалова І. В. Вступ до фаху: географія і суспільство. Навч. посіб. / І. В. Гукалова, Д. С. Мальчикова. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 268 с.
 3. Мальчикова Д. С. Забезпечення раціонального природокористування та екологічних пріоритетів розвитку сільської місцевості / Д. С. Мальчикова // Наукові записки Херсонського відділу Українського географічного товариства. Зб. наук. праць. – Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2014. – Вип. 6. – С. 70-77.
 4. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля : навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.

О.Ю. Ель

*Херсонський державний університет,
olyaelf@gmail.com*

МІСЦЕ І РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У КРАЄЗНАВЧІЙ ТУРИСТИЧНІЙ РОБОТІ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Соціально-економічний розвиток України, науково-технічний прогрес та екологічний стан навколишнього середовища вимагають більшої уваги суспільства до навчання й виховання молодого покоління та формування в нього екологічної свідомості. Сучасні умови створюють питання переосмислення місць навчального та виховного процесів сучасної школи, які більше схилитимуться до національної духовності, патріотизму та любові до природи.

Важливим засобом реалізації завдання виховання школярів та формування їх світогляду є туристично-краєзнавча діяльність, яка має на меті ознайомлення дітей з історією та культурою рідного краю та включає такі практичні способи навчання як походи, подорожі та екоскурсії, що розширюють кругозір молодого покоління.

Учні середньої школи – це діти від 10 до 15 років, які в початкових класах вже отримали мінімальні знання та уявлення про навколишній світ і простір. В сучасній системі середньої освіти, учні 5-9 класи поглиблено вивчають фундаментальні науки, при цьому вважається, що знання про найближче оточуюче середовище самі собою розуміються.

Донести до дітей інформацію про їх край та регіон покликані краєзнавчі та туристичні гуртки. Оскільки, краєзнавство і туризм мають комплексний міждисциплінарний характер та охоплюють такі науки як історія, географія, біологія, екологія та етнографія, екологічний туризм займає одне з головних місць у туристично-краєзнавчій роботі у школі, оскільки він базується саме на природничих науках [3].

Краєзнавство – це галузь людської діяльності, яка спрямована на всебічне вивчення краю та сукупність знань про край: його географію, історію, економіку та інші сфери життєдіяльності [2]. Туристично-краєзнавча робота є комплексною формою роботи з дітьми, яка використовує теоретичні матеріали і закріплює їх практичними навичками, реальними прикладами і